

21. Yüzyıl Eşiğinde Çözüm Bekleyen Sorun : Eğitim Uzmanlarının İstihdamı

Yrd. Doç. Dr. Akif ERGİN(*)

Kapınız çalınır bir gün. Sevdiğiniz bir dost saksısında yeni uç vermiş küçücük bir çiçekle karşınızdadır. Ne de gizemlidir o küçücük çiçek! Size duyulan sevgidir o. Sizinle birlikte boy atacak umuttur, serpilip gelişerek çevreye mutluluk katacak güzelliştir, sizi yaşatacak candır ve geleceğinizdir baktıkça kıvanacağınız.

İşte yine kapı çalındı. Bir bir geliyor çiçekler —çiçek gibi öğrenciler— fakülte kapılarından içeri. Umutla yüklüler, sevgiyle dolular. Belli meslek alanlarında uzmanlaşarak geleceğe uzanmak istiyorlar. Aralarında «Eğitim Bilimleri» alanlarını seçenler bu alanda uzman yardımcısı olmak, uzman olmak istiyorlar. Onlar da yeni yeni, sağlıklı, bakımlı çiçeklerle bezemek istiyorlar çevrelerini.

Umutlarla yüklenip gelen, gerekli bilgi ve beceriyle donanarak hayata atılan bu gençlerimizin, istihdam edilmedikleri konusunda, çeşitli gazete ve bilimsel dergiler aracılığıyla yakındıklarına zaman zaman tanık olunmaktadır. Bu yazı da eğitim bilimleri alanında yetişmiş olan gençlerin istihdam edilmemeleri sonucu eğitim sistemimizde oluşan boşluğu irdeleyerek, tartışmanın daha geniş çevrelere yayılmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Eğitim uzmanı, değişik sistem, kurum ve kademelerde, eğitimin amacını gerçekleştirmek için öğretme-öğrenme ortamını örgütlemekte, geliştirmede ve değerlendirmede yeterli olacak nitlikte kuramsal alanda ve uygulamada yetişmiş elemandır.

XI. Milli Eğitim Şurasını öğretmen ve eğitim uzmanlığı konusuna ayıran M.E.G.S.B.'nin giderek öğretmen eğitimine sahip çıkmaya çalıştığı, gerçek anlamdaki eğitim uzman yardımcısı ve eğitim uzmanlarını istihdam etmekten ise kaçındığı gözlenmektedir.

(*) A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi

Yetkililerin sık sık demeçler vererek ulusça 21. yüzyılın insanını yetiştirme kararlılığında olduğumuzu hemen her fırsatta yineledikleri bir dönemde, geleceğin nitelikli insanını yetiştirme çabasındaki öğretmeni sınıfta kendi yalnızlığıyla baş başa mı bırakacağız?

Oysa, sadece öğretmen yoktur sistemde. Bilgilerin katlanarak çoğaldığı, yeni araç-gereç ve yöntemlerin gelişerek eğitim sistemimize girdiği günümüzde öğrenciye istenilen davranışların kazandırılmasında tek yetkili ve tek sorumlu olarak öğretmeni görmek ve eğitim ortamındaki çok çeşitli görevleri, gözümüzü karartarak, öğretmenlere yüklemek sadece öğretmeni bunaltmakla kalmayacak, korkudur ki geleceğimizi de karartacaktır. Çünkü bir sistemin arzulan biçimde işlemesi için bu sistemi oluşturan her bir ünitenin tam anlamıyla işlemesi gerektiği göz önüne alındığında, bu sistemde görev alması beklenen uzmanlara yer vermemek gerçekte öğretmeni ve öğretmenin hizmet götüreceği kuşakları da önemsememek olmaktadır.

Önceleri bir uzmanlık alanının kapsamında olan çoğu uğraşın günümüzde ayrı ayrı uzmanlaşmaları gerektirdiğine tanık olunmaktayken, gerçekte, sadece öğretimini yaptığı disiplin alanının uzmanı olarak yetişen öğretmeni, eski Yunan'daki bilginlere meydan okurcasına, her alanda uzman görmek ve değişik uzmanlık alanlarının işlevlerini görebileceğini düşünmek gözleri geleceğe yummak olmaktadır.

Ne de çok görevin üstesinden gelmesi istenir öğretmenin! Öğrencilerine iyi bir rehber olması, onları objektif olarak değerlendirmesi, kimi araç gereçleri bulup kullanması, kimini ise üretmesi beklenir.

Öğretmenin bu beklentilere ne ölçüde cevap verebildiği ise sürekli tartışma konusudur. Türkiye liselerinde 1973 yılında yapılan bir araştırmada (Özoğlu, 1973) hem öğretmenler hem de öğrenciler derslerde araçların kullanılması konusunda olumlu görüş bildirmişlerdir. Ancak aradan geçen 15 yıla karşın bu konuda önemli mesafelerin katedildiğini söylemek olanaksız görülmektedir. 1987 yılında bu makalenin yazarının bir hizmet-içi eğitim kursunda görev alarak yaptığı ufak çaplı bir araştırmada MEGSB'na bağlı olarak çeşitli illerdeki ortaöğretim kurumlarında görev yapan 46 Fen Bilgisi öğretmenin büyük çoğunluğunun eğitim etkinliklerinde gör-ışit araçlarından yararlanmadıkları belirlenmiştir. Bu çalışmada çeşitli araçlardan eğitim etkinliklerinde yararlanıp yararlanmadıkları sorulduğunda; bilgisine başvuru alan öğretmenlerin % 83'ü filmlerden, % 74'ü film şeritlerinden, % 97'si manyetik tahtadan, % 92'si tepegözden,

% 74'ü opak projektörden, % 67'si ise kumaş kaplı tahtadan hiç yararlanmadıklarını belirtmiştir. Araçlardan yararlanamayan bu öğretmenlerin özverili çabalarına karşın istenilen davranışları öğrencilerine kazandırabilmiş olabileceklerini söylemek zor olsa gerek. Öğretmenin yapacağı öteki tüm etkinlikler bir kenara bırakılıp ele sadece araçların kullanılması konusu ainsa bile yine öğretmene teknik ve danışmanlık hizmetinin götürülmesi gerektiği açıktır. Kaldı ki, yukarıda da değinildiği gibi sadece araç-gereci kullanmak değildir öğretmenden beklenen. Daha pek çok görev ve sorumluluk denk edilip sırtına yüklenmek istenir öğretmenin. Öğretmenin aşırı yüklerle ezilmemesi gerektiği konusuna yazarın uzmanlık alanı olduğu için «eğitim teknolojisi» açısından değinilmektedir.

Bir tanıma göre eğitim teknolojisi eğitimle ilgili sorunların çözümünde sistematik bir yaklaşımdır. Öğretme-öğrenme süreçlerinde sistem yaklaşımı ise ilgili kuramsal bilgileri ve mevcut kaynakları kullanarak öğretme-öğrenme etkinlikleri bütünüünün belirli özel amaçlar açısından sistemli biçimde değerlendirilmesidir (Alkan, 1979). Öğretme - öğrenme etkinlikleri bütünüüne eğitim teknolojisi açısından baktığımızda bu süreçte yer alan öğeler olarak;

- Eğitimin özel amaçları
- Eğitilecek öğrenciler
- İnsan gücü
- Öğretme yöntem ve teknikleri
- Yer, donatım ve eğitim araçları
- Bilimsel dayanaklar (Davranış bilimlerinin öğrenme ve iletişimle ilgili verileri)
- Öğrenme durumları ve
- Değerlendirmenin yer aldığı görülmektedir.

Öğretmen, yukarıda sıralanan bu öğeler arasında insangücü öğesinin en belirgin üyesi olmakla birlikte tek ve yalnız değildir. İnsan gücü öğesi kapsamında öğretmenden başka o eğitim kurumunda ve kurumun dışında uzaktan yakından eğitime katkısı olan hizmetliler, öğrenci velileri, yöneticiler, kaynak kişiler, doktorlar, psikologlar, rehberlik uzmanları, test geliştirme uzmanları, program geliştirme uzmanları, yönetim uzmanları ve davranış bilimlerinin araştırmalarından yararlanarak eğitim teknolojisi için kuram, öğretim yöntemi ve eğitim aracı geliştiren eğitim teknolojisi uzmanları yer almaktadır (Çilenti, 1984). Görüldüğü gibi sistemi oluşturan ve birbiriyle etkileşim içinde olması gereken pek çok öğe bulunmaktadır. Bu öğelerin çoğu görevlerinin öğretmene yüklenmemesi, tersine öğretmenlere önceden de değinildiği gibi teknik, danışma

ve denetim hizmetlerinin götürülmesi gerekmektedir. Bundan 20 yıl önce, 1960'lı yılların sonunda, A.B.D.'de yayınlanan standartlara göre okullardaki her 500 öğrenci için iki eğitim teknolojisi uzmanı, iki yazı işleri yardımcısı ve iki de uzman teknisyenin görevlendirilmesi gerekmektedir. Yine aynı standartlara göre bir eğitim teknolojisi uzmanının 60 öğretmen için «yetersiz» 40 öğretmen için «iyi» 20 öğretmen için ise «en iyi» oran olduğu belirtilmektedir (Erickson, 1968). Adı geçen eğitim teknolojisi uzmanının aşağıda verilen görevleri ise öğretmenin yükünü ne denli hafifleteceğini ve tüm sisteme getireceği önemli katkıyı açıkça ortaya koymaktadır.

Eğitim teknolojisi uzmanı eğitim kurumlarında, kademelerinde ve okulda;

- a. Eğitim teknolojisi ve program geliştirme sorunlarının çözümüne yardım eder.
- b. Eğitim programlarının uygulanması için gereken araç, gereç ve insangücü gibi kaynakları belirler,
- c. Eğitim programları için gereken araç ve gereçlerin eğitim-sel yeterliklerini saptar, değerlendirir, bunlarda bulunması gereken nitelikleri belirler,
- d. Eğitim teknolojisi merkezi, eğitim araç - gereçleri laboratuvarı açar, yürütür ve geliştirir,
- e. Yönetici ve öğretmenlerin eğitim teknolojisi konusunda hizmet-içi eğitimlerinde görev alır,
- f. Eğitim araç ve gereçlerinin etkili kullanılması için öğretmenlere yardım eder,
- g. Öğretmenlerin araç yapmalarına rehberlik eder, bunların yapılmasına olanak sağlar (M.E.B. 1982).

Kuşkusuz yukarda sıralanan bu görevlerin yerine getirilmediği eğitim hizmetleri eksik, sürecin sonunda ortaya konulan ürün ise istenilen nitelikten uzak olacaktır. O halde istenilen nitelikteki ürünlerin yetiştirilmesi için bu görevleri yapabilecek eğitim uzmanlarının sistemde yer alması bir zorunluluk olarak belirmektedir.

Böylesi bir zorunluluğun en geniş istihdam alanı olan M.E.G.S.B.'nce pek hissedilmemesi (en azından hissedilmiyor gibi görülmesi) özellikle eğitim uzmanı adayları için önemli bir rahatsızlık ve hatta, bir karamsarlık nedeni olmaktadır. Anılan rahatsızlığı duyan A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi III. sınıf öğrencileriyle 1988 yılında sürdürülen bir ortak araştırmada(*) eğitim uzmanlarının M.E.G.S.B.'nin dışında kalan kesimdeki yeri ve bu uzmanlara verilen önem saptan-

(*) Araştırmaya ilişkin bulgular ilk kez bu makaleyle yayınlanmaktadır.

maya çalışılmıştır. Bu çalışmada bilgiler Ankara ilindeki hizmetiçi eğitim programı uygulayan 17 kurumdan toplanmış olup varılan bulgular aşağıdaki gibidir :

- Araştırma kapsamındaki 17 hizmetiçi eğitim programı uygulayan 17 kurumdan 11'inde toplam 113 eğitim uzmanı çalışmaktadır.
- Bu kurumlarda çalışmakta olan eğitim uzmanlarından ancak % 35'i eğitim formasyonuna sahiptir.
- Eğitim formasyonuna sahip uzmanların % 80'i A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi çıkışıdır.
- Eğitim formasyonlu uzman çalıştırmayan kurumlar buna neden olarak o kuruma özgü özel alan bilgisiyle birlikte eğitim bilimleri formasyonuna sahip bir eleman bulamamalarını göstermişlerdir.
- Eğitim uzmanı çalıştırmayan kurumlar programların hazırlanmasında güçlük çektiklerini, eğitim etkinliklerinin organizasyonunda başarısız olduklarını ve eğitim araçlarını kullanamadıklarını belirtmişlerdir.
- Bir kurum eğitim uzmanı çalıştırmak ile çalıştırmamak arasında pek fark görmediğini belirtirken, üç kurumdan eğitim uzmanı çalıştırmanın kurumun genel amaçlarını gerçekleştirmeye % 40-60 arasında değişen oranlarda katkı sağladığı cevabı alınmıştır.
- A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesinin varlığı araştırma kapsamındaki kurumların % 30'u tarafından bilinmemektedir. Kurumların % 60'ı özellikle anılan fakülte mezunlarını istihdam etme yönünde istekli olduklarını açıkça söylerken % 10'u bu konuya ilişkin görüş belirtmemiştir.

Bu araştırmanın yukarıda verilen bulguları Eğitim Bilimler Fakültesi çıkışlı eğitim uzmanlarının özelde çalıştıkları kuruma, genelde üretim sistemine olumlu katkıları olduğunu gösterir niteliktedir.

Öte yandan, araştırma kapsamında yer almayıp ayrıca incelenen Deniz Kuvvetleri Komutanlığından elde edilen bir bilginin de buna da yansıtılmasında yarar görülmektedir. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı çok sayıda eğitim uzmanı istihdam ettiği gibi bundan böyle de istihdam edeceği eğitim uzmanlarında Eğitim Bilimleri Fakültesi çıkışlı olma koşulunu aramaktadır.

Gerek araştırmadan elde edilen bulgular gerekse Deniz Kuvvetleri komutanlığından derlenen bilgiler eğitimde uzmanlık hizmetlerinin, ülkemizde, pratikte de yer ettiğini göstermekte ve bu hizmetlerin giderek önemseneceği izlenimini vermektedir. M.E.G.S.B. di-

şındaki kesimlerce eğitim uzmanlarının değerinin anlaşıldığına ilişkin işaretlerin bulunması sevindirici olmakla birlikte yeterli görülmemektedir. Çünkü ülke genelinde, eğitim uzmanlarının istihdamı sorunu, bunun bir uzantısı olarak öğretmenlerin öğrencilerine daha iyi öğrenme durumları yaratamama sorunu askıda kalmaktadır. Sorun tek başına eğitim uzmanının sorunu değildir; aynı zamanda, uzman yardımı görmeyen öğretmenin de sorunudur. Şurası unutulmamalıdır ki öğretme-öğrenme süreçlerinde sürekli yardımlarından söz edilen eğitim uzmanı bu süreçte yardımcı öge değil, «TAMAMLAYICI» ögedir. Olmasa da olur diyeceğimiz değil, vazgeçemeyeceğimiz ögedir. Vazgeçilmeyecek öge olduğu, hatırlanacağı gibi, XI. Milli Eğitim Şûrasında da dile getirilmişti. 1982 yılında toplanan XI. Milli Eğitim Şûrası öğretmen ve uzman konusunu bir arada ele almış ve MESGB'nin yaklaşık 1000 tanesi eğitim teknolojisi alanında olmak üzere toplam 40.000 eğitim uzmanına ihtiyacı olduğunu belirlemiştir.

Belirlenen ihtiyaçlar paralelinde çeşitli fakültelerin eğitim bilimleri bölümlerine bir yandan üniversite giriş sınavıyla öğrenci alınırken bir yandan bu bölüm çıkışlılarının istihdam edilmemesi izlenen politikadaki çok büyük bir çelişkiyi sergilemektedir. Sergilenen bu çelişkinin eğitim uzmanlarının istihdamı sorununa makro düzeyde bakılarak konuya ilişkin bir devlet politikasının geliştirilmesi gereğini doğurduğu söylenebilir. Böyle bir politikayla Devlet Planlama Teşkilatı, MEGSB ve üniversiteler gibi organların, sistematik bir yaklaşımla, sağlıklı bir iletişim ve etkileşim içerisine girmeleri ve 21. yüzyılın insanını yetiştirmeye yönelik belirli bir stratejiyi uygulamaya aktarmaları beklenmektedir. Bu uygulamanın yetmiş, nitelikli eğitim uzmanlarının eğitim sistemimize ve toplumuza kazandırılması yoluyla ülke gelişmesine hız katacağı düşünülmektedir.

Soruna ilişkin önlemlerin alınmaması; MEGSB. gibi geniş bir istihdam alanının Eğitim Bilimleri Fakültesi ya da öteki bazı fakültelerin eğitim bilimleri bölümü çıkışlılarına istenilen ölçüde açılmaması, bu günlerde toprağından yeni uç vermiş çiçekler gibisine, neşyle fakülte kapılarından içeri giren bu öğrencileri ileriki yıllarda soldurup verimsiz kılabılır. 21. yüzyıl insanının yetiştirilmesinde önemli görevler üstlenebileceğine inanılan, ancak son sınıfa geldikçe yüreklerindeki umutların yerini işsiz kalma endişelerine terkeden bu gençler önceleri bakışlarıyla, sonra da giderek yükselen sesleriyle haklı olarak sormaktalar «niçin istihdam edilmiyoruz?» diye.

Gençlerin bu sorusuna cevap aramaya çalışırken insan kendisine de sormadan edemiyor : «Yoksa, yine çağın gerisinde koşarak, 20. yüzyılı mı yaşatacağız 21. yüzyıldaki geleceğimize?»

K A Y N A K A

- Alkan, Cevat. **Eğitim Ortamları**. Ankara : A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 1979.
- , **Eğitim Teknolojisi**. Ankara : Şenyuva Kooperatif Evleri, Merhale Sok. 37/3, 1984.
- Çilenti, Kâmuran. **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**. Ankara : Gül Yayınevi, 1984.
- Erickson, Carlton W.H. **Administering Instructional Media Programs**. New York : The Macmillan Company, 1968.
- Özoğlu, Süleyman Çetin. **Liselerde Sosyal Bilimler Öğretimi**. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No : 38, Ankara : Kalite Matbaası, 1974.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Başkanlığı. **Milli Eğitim Hizmetinde Öğretmen ve Eğitim Uzmanları (Durum ve Sorunları)**. XI. Milli Eğitim Şûrası 8-11 Haziran 1982 Ankara. s. 128-130.

KİTAP TANITIMI

Türk Eğitim Derneği'nin yıllık **Eğitim ve Öğretim** toplantılarının ürünü olarak ortaya çıkan kitaplardan bir kısmı bu bölümde ona hatlarıyla tanıtılmaktadır.

Bu bölümde tanıtımı yapılan kitaplar; **Türk Eğitim Derneği, Ziya Gökalp Caddesi, No: 48, Yenişehir/ANKARA**, adresinden sağlanabilir.

Okurlarımıza duyurulur.

EĞİTİM ve BİLİM
